ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ, ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਖੇਤਰ

1. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਰਥ (Meaning of Teacher Education)

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਵਿਵਸਥਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਕਲਾਸਰੂਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਜਿਹੇ ਯੋਗ, ਕੁਸ਼ਲ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਅਧਿਆਪਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਣ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਬੀ.ਐੱਡ. (B.Ed.) ਕੋਰਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਪਾਠ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ, ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਟੀਚਿੰਗ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ (Importance of Teacher Education)

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਧਿਆਪਕ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1. ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਹੁਨਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

2. ਵਿਸ਼ੇ ਸੰਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ

ਇਸ ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।

3. ਬਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ, ਰੁਚੀਆਂ, ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

4. ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਕਾਸ

ਇਹ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ, ਧੀਰਜ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ।

5. ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਸਮਾਨਤਾ, ਸਹਿਯੋਗ, ਦੇਸ਼-ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਰਗੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

6. ਕਲਾਸਰੂਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਕਿਵੇਂ ਦੇਣੇ ਹਨ।

7. ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ

ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਸਮਾਰਟ ਬੋਰਡ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

8. ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਦੇ ਹਨ।

9. ਖੋਜ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ

ਇਹ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

10. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ

ਚੰਗੇ ਅਧਿਆਪਕ ਚੰਗੇ ਨਾਗਰਿਕ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

3. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਦਾ ਅਰਥ (Meaning of Teacher Educator)

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਹ B.Ed., M.Ed. ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਿਕ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕੇਵਲ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜ ਦੀ ਰੁਚੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: B.Ed. ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਲੈਕਚਰਾਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

4. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ (Roles of Teacher Educators)

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।

1. ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

2. ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਕੰਮ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਕਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

3. ਪ੍ਰੇਰਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿੱਖਣ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

4. ਖੋਜਕਰਤਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਉੱਤੇ ਖੋਜ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

5. ਮੁਲਾਂਕਣਕਰਤਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ, ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਕੰਮ, ਪਾਠ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।

6. ਨਵੀਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਉਹ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ, ਡਿਜੀਟਲ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

7. ਆਦਰਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਆਪਣੇ ਵਿਵਹਾਰ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਬਣਦੇ ਹਨ।

8. ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਏਜੰਟ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਉਹ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਤਾ, ਲੋਕਤੰਤਰ, ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

5. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ (Responsibilities of Teacher Educators)

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ:

1. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣਾ: ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।

2. ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਧਿਆਪਨ: ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ।

3. ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਸਿਖਲਾਈ: ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।

4. ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ: ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ।

5. ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਲਾਂਕਣ: ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ।

6. ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ: ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਚਾਈ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।

7. ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ: ਆਧੁਨਿਕ ਅਧਿਆਪਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।

8. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ: ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ।

9. ਖੋਜ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ: ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।

10. ਲਗਾਤਾਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ: ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪਡੇਟ ਕਰਨਾ।

6. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਖੇਤਰ (Scope of Teacher Education)

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:

1. ਪੂਰਵ-ਸੇਵਾ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ (Pre-Service Teacher Education)

ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ D.El.Ed., B.Ed. ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੋਰਸ।

2. ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ (In-Service Teacher Education)

ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

3. ਵਿਸ਼ਾ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਖਲਾਈ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

4. ਵਿਦਿਅਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ, ਸਮਾਰਟ ਕਲਾਸ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

5. ਵਿਦਿਅਕ ਖੋਜ

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲੱਭੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

6. ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

7. ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਜਾਂਚਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਣ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

7. ਮਾਧਿਮਕ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ (Preparing Teachers for Secondary Education)

ਮਾਧਿਮਕ ਸਿੱਖਿਆ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਪੜਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਧਿਮਕ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

1. ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਗਿਆਨ

ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਗਣਿਤ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2. ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਧੀ, ਚਰਚਾ ਵਿਧੀ, ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

3. ਕਿਸ਼ੋਰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ

ਮਾਧਿਮਕ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

4. ਪਾਠ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣਾ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਾਠ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਇਕਾਈ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

5. ਅਧਿਆਪਨ ਅਭਿਆਸ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਅਸਲ ਕਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

6. ਕਲਾਸਰੂਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

7. ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਜਾਣਨ ਲਈ ਟੈਸਟ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਅਸਾਈਨਮੈਂਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

8. ਤਕਨੀਕੀ ਸਿਖਲਾਈ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਰਟ ਬੋਰਡ, ਡਿਜੀਟਲ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: B.Ed. ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਪਾਠ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਮਾਧਿਮਕ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗਣਿਤ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

8. ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ (Preparing Teachers for Higher Education)

ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੱਖ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:

1. ਉੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ

ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨ ਲਈ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

2. ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ

ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

3. ਖੋਜ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜ ਵਿਧੀਆਂ, ਖੋਜ ਪ੍ਰਸਤਾਵ, ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

4. ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲੈਕਚਰ ਵਿਧੀ

ਕਾਲਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈਕਚਰ, ਸੈਮੀਨਾਰ, ਗਰੁੱਪ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

5. ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ

ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਈ-ਲਰਨਿੰਗ, ਆਨਲਾਈਨ ਕਲਾਸਾਂ, ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

6. ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਲਾਹ

ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰੀਅਰ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਧਿਐਨ ਸੰਬੰਧੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

7. ਲਗਾਤਾਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸੈਮੀਨਾਰ, ਵਰਕਸ਼ਾਪ, ਕਾਨਫਰੰਸ ਅਤੇ ਰਿਫਰੈਸ਼ਰ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਹਿਤਕ ਖੋਜ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

9. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਕੋਰਸ (New Courses in Teacher Education)

ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਵੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਕੋਰਸ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

1. ਚਾਰ ਸਾਲਾ ਇੰਟੀਗ੍ਰੇਟਿਡ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ITEP)

First Batch of Integrated Teacher Education Program (ITEP) begins at IIT Bhubaneswar | Odisha Diary, Latest Odisha News, Breaking News Odisha orissadiary.com

ਇਹ ਚਾਰ ਸਾਲਾ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ B.A. B.Ed., B.Sc. B.Ed. ਅਤੇ B.Com. B.Ed. ਵਰਗੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਇਕੱਠੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਯੋਗਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਸਕੂਲੀ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2. ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ICT ਕੋਰਸ

ਇਸ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ, ਸਮਾਰਟ ਕਲਾਸ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

3. ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕੋਰਸ (Inclusive Education)

ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

4. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆ ਕੋਰਸ (Special Education)

ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

5. ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਿੱਖਿਆ ਕੋਰਸ

ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

6. ਮੁੱਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਸਿੱਖਿਆ

ਇਸ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਸਹਿਯੋਗ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਅਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

7. ਯੋਗਾ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਿੱਖਿਆ

ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ, ਯੋਗਾ, ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

8. ਵਿਦਿਅਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਐਕਸ਼ਨ ਰਿਸਰਚ

ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

9. ਕੌਸ਼ਲ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਇਸ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

10. ਆਨਲਾਈਨ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰਤ ਸਿੱਖਿਆ (Blended Learning)

ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਕਲਾਸਰੂਮ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਆਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

11. ਕਲਾ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ

ਇਸ ਵਿੱਚ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ, ਸੰਗੀਤ, ਨਾਟਕ, ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

12. ਜੀਵਨ ਕੌਸ਼ਲ ਸਿੱਖਿਆ

ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ, ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ, ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ, ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਟੀਮ ਵਰਕ ਵਰਗੇ ਹੁਨਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

10. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਕੋਰਸਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ

1. ਬਦਲਦੇ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ।
3. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿੱਖਣ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ।
4. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।
5. ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਹੁਨਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
6. ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
7. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।

ਸਿੱਟਾ (Conclusion)

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ। ਇੱਕ ਯੋਗ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਧਿਆਪਕ ਹੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸੂਝਵਾਨ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ, ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮਾਧਿਮਕ ਅਤੇ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਕੋਰਸਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (Agencies Regulating Teacher Education in India)

ਭੂਮਿਕਾ (Introduction)

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਕਲਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ, ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ NCERT ਅਤੇ NCTE ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਹੈ।

1. NCERT (National Council of Educational Research and Training)

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪਰਿਸ਼ਦ

National Curriculum Framework key document for preparing textbooks: NCERT chief, ETEon

NCERT ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1961 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

NCERT ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼

1. ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
3. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
4. ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।
5. ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣਾ।

NCERT ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ (Roles and Responsibilities)

1. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦਾ ਵਿਕਾਸ: NCERT ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਢਾਂਚਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

2. ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ: ਇਹ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

3. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ: NCERT ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕਾਂ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

4. ਵਿਦਿਅਕ ਖੋਜ: ਇਹ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ, ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰਦਾ ਹੈ।

5. ਨਵੀਆਂ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ: ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲ-ਕੇਂਦਰਿਤ, ਗਤੀਵਿਧੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

6. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿਕਾਸ: ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਨ-ਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

7. ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਤਕਨਾਲੋਜੀ: ਅਧਿਆਪਨ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

8. ਰਾਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ: NCERT, SCERT, DIET ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਪਾਠ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ NCERT ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਅਧਿਆਪਕ ਸਹਾਇਕ ਸਮੱਗਰੀ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

2. NCTE (National Council for Teacher Education)

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪਰਿਸ਼ਦ

[Role of NCTE in Teacher Education: Detailed Analysis - YOUR SMART CLASS]

NCTE ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ NCTE Act, 1993 ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ 17 ਅਗਸਤ 1995 ਤੋਂ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਲਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

NCTE ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼

1. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣਾ।
3. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੋਰਸਾਂ ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਤੈਅ ਕਰਨਾ।
4. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ।

5. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

NCTE ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ

1. ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣਾ (Recognition):

NCTE ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। B.Ed., D.El.Ed. ਅਤੇ M.Ed. ਵਰਗੇ ਕੋਰਸਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

2. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ:

ਇਹ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੋਰਸਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ, ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

3. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ:

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

4. ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ:

NCTE ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

5. ਖੋਜ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ:

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਖੋਜ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

6. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ:

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ, ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਖੋਜ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

7. ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ:

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਵਪਾਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ।

8. ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣਾ:

ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਾਲਜ B.Ed. ਦਾ ਕੋਰਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ NCTE ਦੇ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

3. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੀਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (Policy Documents)

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਕਈ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

1. ਕੋਠਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ (1964–66)

- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮੰਨਿਆ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ।
- ਸੇਵਾ-ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ।

2. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 1986 (National Policy on Education, 1986)

- ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰੀਕਰਨ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।
- DIET ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਮੁੜ-ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਲੋੜ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।

3. NCTE Act, 1993

- NCTE ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ।
- ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ।
- ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ।

4. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਢਾਂਚਾ 2005 (NCF 2005)

- ਬੱਚਾ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ।
- ਰੱਟਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਮਝ ਕੇ ਸਿੱਖਣ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।

- ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ।
- ਅਨੁਭਵ, ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਖੋਜ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ।

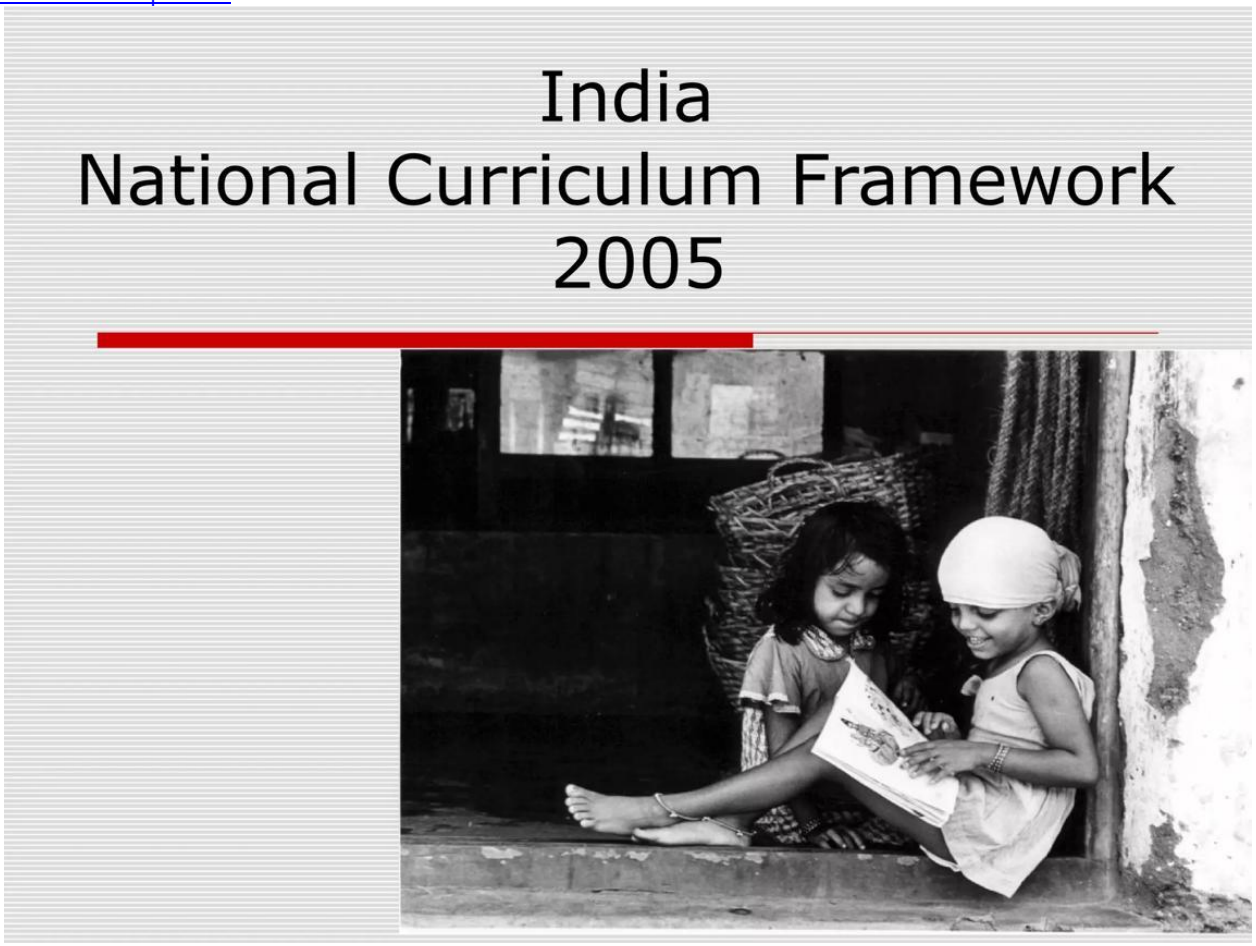
5. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਢਾਂਚਾ 2009 (NCFTE 2009)

- ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ।
- ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਅਧਿਆਪਕ (Reflective Teacher) ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।
- ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰਕ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ।
- ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ।

(C) NCF 2005 ਅਤੇ NCFTE 2009 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਆਏ ਬਦਲਾਅ

1. NCF 2005 ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

Ncf 2005 | PPT

NCF ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ National Curriculum Framework ਹੈ। NCERT ਦੁਆਰਾ 2005 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਢਾਂਚਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ, ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ।

NCF 2005 ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ

1. ਬੱਚਾ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ: ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬੱਚਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ, ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

2. ਰੱਟਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ: ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਤਾਬੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

3. ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ: ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਗਿਆਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

4. ਗਤੀਵਿਧੀ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ: ਖੇਡਾਂ, ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ, ਸਮੂਹਿਕ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

5. ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ: ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ, ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

6. ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲ: ਸਮਾਨਤਾ, ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖਤਾ, ਸਹਿਯੋਗ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਰਗੇ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।

2. NCF 2005 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਬਦਲਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

NCF 2005 ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਮੰਨਿਆ।

1. ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
2. ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
3. ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।
4. ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
5. ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
6. ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਜੇਕਰ ਅਧਿਆਪਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖਵਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪੌਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਬਾਰੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।

3. NCFTE 2009 ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

Teacher Education Lecture 9 | PPTX

NCFTE ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ National Curriculum Framework for Teacher Education ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ NCTE ਦੁਆਰਾ 2009 ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਢਾਂਚਾ NCF 2005 ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ।

NCFTE 2009 ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੇ, ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦਾ ਰਹੇ।

NCFTE 2009 ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼

1. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣਾ।
2. ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।

3. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
4. ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ।
5. ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।
6. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।

4. NCFTE 2009 ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

1. ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਅਧਿਆਪਕ (Reflective Teacher):

NCFTE 2009 ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

2. ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ:

ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਨਾ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ:

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਿਆਨ ਦੇਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਅਸਲ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

4. ਸਵੈ-ਅਧਿਐਨ (Self-learning):

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਪੜ੍ਹਨ, ਨਵੀਆਂ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

5. ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ (Inclusive Education):

ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

6. ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ:

ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਜਾਤੀ, ਧਰਮ, ਲਿੰਗ, ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

7. ਲਗਾਤਾਰ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿਕਾਸ:

ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ, ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

8. ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ:

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸਿਰਫ਼ ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ, ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਸਮਝ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

5. NCF 2005 ਅਤੇ NCFTE 2009 ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਆਏ ਮੁੱਖ ਬਦਲਾਅ

ਪਹਿਲੂ	ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ	ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ
ਅਧਿਆਪਨ	ਅਧਿਆਪਕ ਕੇਂਦਰਿਤ	ਬੱਚਾ ਕੇਂਦਰਿਤ
ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ	ਰੱਟਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ	ਸਮਝ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ
ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ	ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ	ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ
ਸਿਖਲਾਈ	ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਿਆਨ	ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਗਿਆਨ
ਮੁਲਾਂਕਣ	ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰੀਖਿਆ	ਲਗਾਤਾਰ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਮੁਲਾਂਕਣ
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ	ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ	ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰ
ਸਿੱਖਿਆ	ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ	ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ
ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਵਿਕਾਸ	ਸੀਮਿਤ ਸਿਖਲਾਈ	ਲਗਾਤਾਰ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿਕਾਸ

6. NCF 2005 ਅਤੇ NCFTE 2009 ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

1. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਆਇਆ।
2. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਮਿਲਿਆ।
3. ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
4. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਸੋਚ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ।
5. ਅਧਿਆਪਨ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਿਆ।
6. ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
7. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਨਵੇਂ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਮਿਲੀ।

7. NCERT ਅਤੇ NCTE ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ

ਆਧਾਰ	NCERT	NCTE
ਪੂਰਾ ਨਾਮ	National Council of Educational Research and Training	National Council for Teacher Education
ਸਥਾਪਨਾ	1961	ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ 1995
ਮੁੱਖ ਕੰਮ	ਸਿੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ	ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਨਿਯਮਨ
ਮੁੱਖ ਖੇਤਰ	ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ	ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ
ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ	ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ	ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ
ਮਾਨਤਾ	ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ NCTE ਵਾਂਗ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ	ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
ਖੋਜ	ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੋਜ	ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਖੋਜ

ਸਿੱਟਾ (Conclusion)

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ NCERT ਅਤੇ NCTE ਦੋਵੇਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ। NCERT ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ NCTE ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ NCF 2005 ਅਤੇ NCFTE 2009 ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਕ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ, ਰਚਨਾਤਮਕ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣਾਉਣ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ।

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਰੋਤ (References)

- NCERT – Department of Teacher Education
- NCTE – Introduction, Objectives and Functions
- National Curriculum Framework for Teacher Education, 2009
- NCTE Act, 1993

ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਖਾਸ ਯਾਦ ਰੱਖੋ: NCERT ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1961 ਵਿੱਚ ਹੋਈ, NCTE Act 1993 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਅਤੇ NCTE ਨੇ 17 ਅਗਸਤ 1995 ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। NCF 2005 ਨੇ ਬੱਚਾ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ NCFTE 2009 ਨੇ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ।

ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ (Pre-Service Teacher Education)

(a) ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ: ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਖੇਤਰ

(Pre-Service Training: Objectives and Scope)

1. ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਅਰਥ (Meaning)

ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਖਲਾਈ ਰਾਹੀਂ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਤਰੀਕਿਆਂ, ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਗਿਆਨ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਲਾਸਰੂਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਆਪਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕੇ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਬੀ.ਐੱਡ. (B.Ed.) ਕੋਰਸ ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਅਭਿਆਸ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2. ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ (Objectives)

1. ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਹੁਨਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ: ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਉਣ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣ, ਸਮਝਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਨਰ ਸਿਖਾਉਣਾ।

2. ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।

3. ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਸਮਝ: ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਉਮਰ, ਰੁਚੀ, ਯੋਗਤਾ, ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵੱਖਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ।

4. ਕਲਾਸਰੂਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ: ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਚੰਗਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।

5. ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ: ਅਧਿਆਪਕ ਵਿੱਚ ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਸਮਾਨਤਾ, ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।

6. ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ: ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ, ਸਮਾਰਟ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਖਾਉਣਾ।

7. ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ: ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਸਿਖਾਉਣਾ।

8. ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਕੂਲ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚਕਾਰ ਚੰਗੇ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ।

9. ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ: ਅਧਿਆਪਕ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।

10. ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ, ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਜੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।

3. ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਖੇਤਰ (Scope)

ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੱਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

- ਵਿਸ਼ਾ ਗਿਆਨ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
- ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ: ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਸਿਖਾਉਣਾ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ: ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਤਕਨਾਲੋਜੀ: ICT ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ।
- ਸਕੂਲ ਅਨੁਭਵ: ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਅਸਲ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ।
- ਮੁਲਾਂਕਣ: ਟੈਸਟ, ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ।
- ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ: ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ।
- ਖੋਜ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ: ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਹੱਲ ਲੱਭਣਾ।

ਸਿੱਟਾ: ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਾਗਰਿਕ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

(b) ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਭਾਗ

(Components of Pre-Service Secondary Teacher Education)

ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਭਾਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

1. ਕੋਰ ਕੋਰਸ (Core Courses)

ਕੋਰ ਕੋਰਸ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਰ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇ:

- ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼।
- ਸਿੱਖਿਆ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਆਧਾਰ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਿਕ ਆਧਾਰ।
- ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ICT ਦੀ ਵਰਤੋਂ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਬੀ.ਐੱਡ. ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਕੋਰ ਕੋਰਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

2. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੀਕਰਨ ਕੋਰਸ (Specialization Courses)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੀਕਰਨ ਕੋਰਸਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਰਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ:

- ਗਣਿਤ ਅਧਿਆਪਨ।
- ਵਿਗਿਆਨ ਅਧਿਆਪਨ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਨ।
- ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਧਿਆਪਨ।
- ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਅਧਿਆਪਨ।

ਮਹੱਤਤਾ:

- ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਵਿਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਸਿੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

3. ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਮ (Practicum)

ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਮ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਹ ਵਿਹਾਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਮ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ:

- ਪਾਠ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਟੀਚਿੰਗ ਕਰਨਾ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਸਹਾਇਕ ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਬਣਾਉਣਾ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ।
- ਕੇਸ ਸਟੱਡੀ ਕਰਨਾ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਗਣਿਤ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਵੱਲੋਂ ਜਿਓਮੈਟਰੀ ਦਾ ਮਾਡਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ।

4. ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ (Internship)

ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਅਸਲ ਸਕੂਲੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ।

ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ:

1. ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ।
2. ਪਾਠ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣਾ।
3. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ।
4. ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ।

5. ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ।
6. ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਸਹਿ-ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣਾ।
7. ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੋਂ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ।

ਮਹੱਤਤਾ:

- ਅਸਲ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਦਾ ਹੈ।
- ਕਲਾਸਰੂਮ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਬਣਦਾ ਹੈ।

5. ਸਹਿ-ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (Co-Curricular Activities)

ਸਹਿ-ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਉਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ:

- ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਯੋਗਾ।
- ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ।
- ਭਾਸ਼ਣ ਅਤੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ।
- ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ।
- ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਨਾਚ।
- NSS ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ।
- ਸਵੇਰ ਦੀ ਸਭਾ (Morning Assembly)।

ਮਹੱਤਤਾ:

- ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਟੀਮ ਵਰਕ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਦਾ ਹੈ।
- ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

6. ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ (Working with the Community)

ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣ।

ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ:

- ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨਾ।
- ਸਫ਼ਾਈ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਣਾ।
- ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣਾ।
- ਸਾਖਰਤਾ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ।
- ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨਾ।
- ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਣਾ।

7. **ਕੰਮ ਦਾ ਅਨੁਭਵ (Work Experience)**

ਕੰਮ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਭਾਵ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਹਾਰਕ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ:

- ਚਾਰਟ ਅਤੇ ਮਾਡਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਗੀਚੇ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਾ।
- ਹੱਥੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਸਮੱਗਰੀ ਬਣਾਉਣਾ।
- ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ।
- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।

ਮਹੱਤਤਾ:

- ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
- ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਵਿਹਾਰਕ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(c) ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਸੈਕੰਡਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

(Curriculum Transaction in Pre-Service Secondary Teacher Education)

1. ਅਰਥ (Meaning)

ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਸਮੱਗਰੀ, ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨ, ਚਰਚਾ, ਸਮੂਹਿਕ ਕੰਮ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।

2. ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ (Teaching Methods)

ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਉਹ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ:

1. ਲੈਕਚਰ ਵਿਧੀ: ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧੀ ਵੱਡੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

2. ਚਰਚਾ ਵਿਧੀ: ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

3. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਧੀ: ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।

4. ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਵਿਧੀ: ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

5. ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿਧੀ: ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਸੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹੱਤਤਾ:

- ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵਧਦੀ ਹੈ।
- ਸੋਚਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

3. ਲੈਕਚਰ-ਕਮ-ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਵਿਧੀ (Lecture-cum-Discussion Method)

ਇਹ ਵਿਧੀ ਲੈਕਚਰ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਧੀ ਦੇ ਪੜਾਅ:

1. ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਣਾ।
2. ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
3. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।
4. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣਨਾ।
5. ਚਰਚਾ ਰਾਹੀਂ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ।
6. ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਅਧਿਆਪਕ 'ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ' ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਲੈਕਚਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਲਾਭ:

- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਸਮਝ ਵਧਦੀ ਹੈ।
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਚੰਗੇ ਸੰਬੰਧ ਬਣਦੇ ਹਨ।

4. ਸਮੂਹ ਚਰਚਾ ਵਿਧੀ (Group Discussion Method)

ਸਮੂਹ ਚਰਚਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ:

1. ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣਾ।
2. ਹਰੇਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾ ਦੇਣਾ।
3. ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ।
4. ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੱਲੋਂ ਸਮੂਹ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ।
5. ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਲੋਂ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਦੇਣਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: 'ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ICT ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ' ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਵਾਉਣਾ।

ਲਾਭ:

- ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਗੁਣ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਸੰਚਾਰ ਹੁਨਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

5. ਬ੍ਰੇਨਸਟਾਰਮਿੰਗ ਵਿਧੀ (Brainstorming Method)

ਬ੍ਰੇਨਸਟਾਰਮਿੰਗ ਇੱਕ ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸਮੱਸਿਆ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ:

1. ਅਧਿਆਪਕ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।
2. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
3. ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
4. ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
5. ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਵਿਚਾਰ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਅਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਕਿਵੇਂ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?' ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੁਝਾਅ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲਾਭ:

- ਰਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ।
- ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

6. ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ICT ਦੀ ਵਰਤੋਂ (Use of ICT)

ICT ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ Information and Communication Technology ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ICT ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ, ਮੋਬਾਈਲ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣਾ।

ICT ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ:

- ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਲੈਪਟਾਪ।
- ਸਮਾਰਟ ਬੋਰਡ।
- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ।
- ਇੰਟਰਨੈੱਟ।
- ਈ-ਬੁੱਕਸ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ।
- ਆਨਲਾਈਨ ਕਲਾਸਾਂ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਐਨੀਮੇਸ਼ਨ।

ICT ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ:

1. ਦਿਲਚਸਪ ਸਿੱਖਿਆ: ਤਸਵੀਰਾਂ, ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਐਨੀਮੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਪਾਠ ਦਿਲਚਸਪ ਬਣਦਾ ਹੈ।

2. ਆਸਾਨ ਜਾਣਕਾਰੀ: ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

3. ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਚਤ: ਡਿਜੀਟਲ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਨ ਸਮੱਗਰੀ ਜਲਦੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

4. ਆਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ: ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਘਰ ਬੈਠੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

5. ਮੁਲਾਂਕਣ: ਆਨਲਾਈਨ ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਕੁਇਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਜਾਂਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਲ ਦੀ ਬਣਤਰ ਬਾਰੇ ਵੀਡੀਓ ਦਿਖਾਉਣਾ।

7. ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (Internship Programme)

ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਹਾਰਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਸਕੂਲੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ:

1. ਸਕੂਲ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ।
2. ਸਮਾਂ-ਸਾਰਣੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣਾ।
3. ਪਾਠ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣਾ।
4. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ।
5. ਕਲਾਸਰੂਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨਾ।
6. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਣ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ।
7. ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਸਹਿ-ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ।
8. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ।
9. ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।

ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ ਦੇ ਲਾਭ:

- ਅਸਲ ਸਕੂਲੀ ਤਜਰਬਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਉਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਯੋਗਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ।
- ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਟਾ (Conclusion)

ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਰ ਕੋਰਸ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੀਕਰਨ ਕੋਰਸ, ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਮ, ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ, ਸਹਿ-ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਕੰਮ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੈਕਚਰ, ਸਮੂਹ ਚਰਚਾ, ਬ੍ਰੇਨਸਟਾਰਮਿੰਗ ਅਤੇ ICT ਵਰਗੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਇੱਕ ਗਿਆਨਵਾਨ, ਕੁਸ਼ਲ, ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ।

(A) ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ (Continuing Professional Development of In-Service Teachers)

1. ਨਿਰੰਤਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ (Concept of Professional Development)

ਨਿਰੰਤਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ (Continuing Professional Development – CPD) ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ, ਹੁਨਰ, ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਵੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ, ਤਕਨੀਕਾਂ, ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਨਿਰੰਤਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਇੱਕ ਜੀਵਨ ਭਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰਜ-ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਧਿਆਪਕ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਬਲੈਕਬੋਰਡ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਮਾਰਟ ਬੋਰਡ, ਕੰਪਿਊਟਰ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ।

2. ਨਿਰੰਤਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ (Importance of Professional Development)

ਨਿਰੰਤਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

1. ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ

ਇਸ ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ, ਖੋਜਾਂ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

2. ਅਧਿਆਪਨ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ

ਅਧਿਆਪਕ ਨਵੀਆਂ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਪਾਠ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਆਸਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

3. ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਅੱਜ ਦੇ ਡਿਜੀਟਲ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ICT, ਸਮਾਰਟ ਕਲਾਸਰੂਮ, ਆਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

4. ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ

ਨਵਾਂ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਹੁਨਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

5. ਬਦਲਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ

ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

6. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ

ਹਰੇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਰੁਚੀ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ।

7. ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ

ਅਧਿਆਪਕ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ, ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਘੱਟ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣਾ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ।

8. ਖੋਜ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ

ਇਸ ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

9. ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ

ਨਵੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

10. ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ

ਜਦੋਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ: ਨਿਰੰਤਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਯੋਗ, ਕੁਸ਼ਲ, ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(B) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ (Strategies of Professional Development)

ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

1. ਵਰਕਸ਼ਾਪ (Workshops)

2017 Summer Teacher Professional Development Highlights | Partner4CS/CS4DE
sites.udel.edu

ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਹੁਨਰ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਯੋਗਿਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਸ਼ਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਸਗੋਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਕੰਮ ਕਰਨ, ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਹੁਨਰ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਵਿਹਾਰਕ ਸਿਖਲਾਈ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ।
- ਸਮੂਹਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ।
- ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣਾ।
- ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਨ ਹੁਨਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ICT ਅਤੇ ਸਮਾਰਟ ਕਲਾਸਰੂਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਕਰਵਾਉਣਾ।

2. **ਸੈਮੀਨਾਰ** (Seminars)

Öğretmenlere hizmet içi eğitim semineri - Gazete Rize / Rize Haber / Son Dakika Rize Haberleri
gazeterize.com

ਸੈਮੀਨਾਰ ਇੱਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਜਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਚਰਚਾ।
- ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ।
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਦਾ ਮੌਕਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 2020 ਬਾਰੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਉਣਾ।

3. ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ (Symposium)

我校召开“特色型高校教育学科建设暨高等教育分类发展研讨会”并组织成立“特色型高校教育学科发展联盟”-中国地质大学（北京）
cugb.edu.cn

ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਮਾਹਿਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹਰੇਕ ਮਾਹਿਰ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਹਿੱਸੇ ਉੱਤੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ।
- ਕਈ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ।
- ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਗਿਆਨ।
- ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਹਿਰ ਇਸ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ, ਲਾਭਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ।

4. ਪੈਨਲ ਚਰਚਾ (Panel Discussion)

Moderation Podiumsdiskussion zum Thema «Inklusive Bildung» - Matthias Wipf wipfkom.ch

ਪੈਨਲ ਚਰਚਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਮਾਹਿਰ ਇੱਕ ਮੰਚ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇੱਕ ਸੰਚਾਲਕ (Moderator) ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਕਈ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ।
- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ।
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਦੀ ਸਹੂਲਤ।
- ਕਿਸੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੱਲਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਆਧੁਨਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮੋਬਾਈਲ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਪੈਨਲ ਚਰਚਾ।

5. ਕਾਨਫਰੰਸ (Conferences)

The 2024 ISAZ Teachers Teaching Together Conference took place on Saturday, 12 October at AISL. Over 430 teachers came together from over 50 independent schools across Zambia for a day of learning… | AIS Lusaka

linkedin.com

ਕਾਨਫਰੰਸ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਤੇ ਖੋਜਕਰਤਾ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ।
- ਖੋਜ ਪੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ।
- ਨਵੇਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ।
- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਪਰਕ।
- ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਵਾਉਣਾ।

6. ਸਵੈ-ਅਧਿਐਨ (Self-Study)

Tools: Professional development toolkit
teachingenglish.org.uk

ਸਵੈ-ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਆਪਣੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਐਨ।
- ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ।
- ਨਵੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ।
- ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਕੋਰਸਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।
- ਆਤਮ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਕੋਈ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ ਕੋਰਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

7. ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਲੈਕਚਰ (Extension Lectures)

Teachers are born, not made | by Mamta Verma | Medium

mamtaverma10.medium.com

ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਲੈਕਚਰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ ਮਾਹਿਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜਾਂ ਅਨੁਭਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਬਾਹਰੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਸ਼ਣ।
- ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ।
- ਨਵੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸਮਝ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਕਿਸੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।

8. ਰਿਫਰੈਸ਼ਰ ਕੋਰਸ (Refresher Courses)

上外新闻 | 研习新课标、蓄力新发展——
2023年上海外国语大学附属中小学英语教师专项能力提升暑期研修班在上外举行
news.shisu.edu.cn

ਰਿਫਰੈਸ਼ਰ ਕੋਰਸ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਵਿਆਉਣਾ ਅਤੇ ਅਪਡੇਟ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

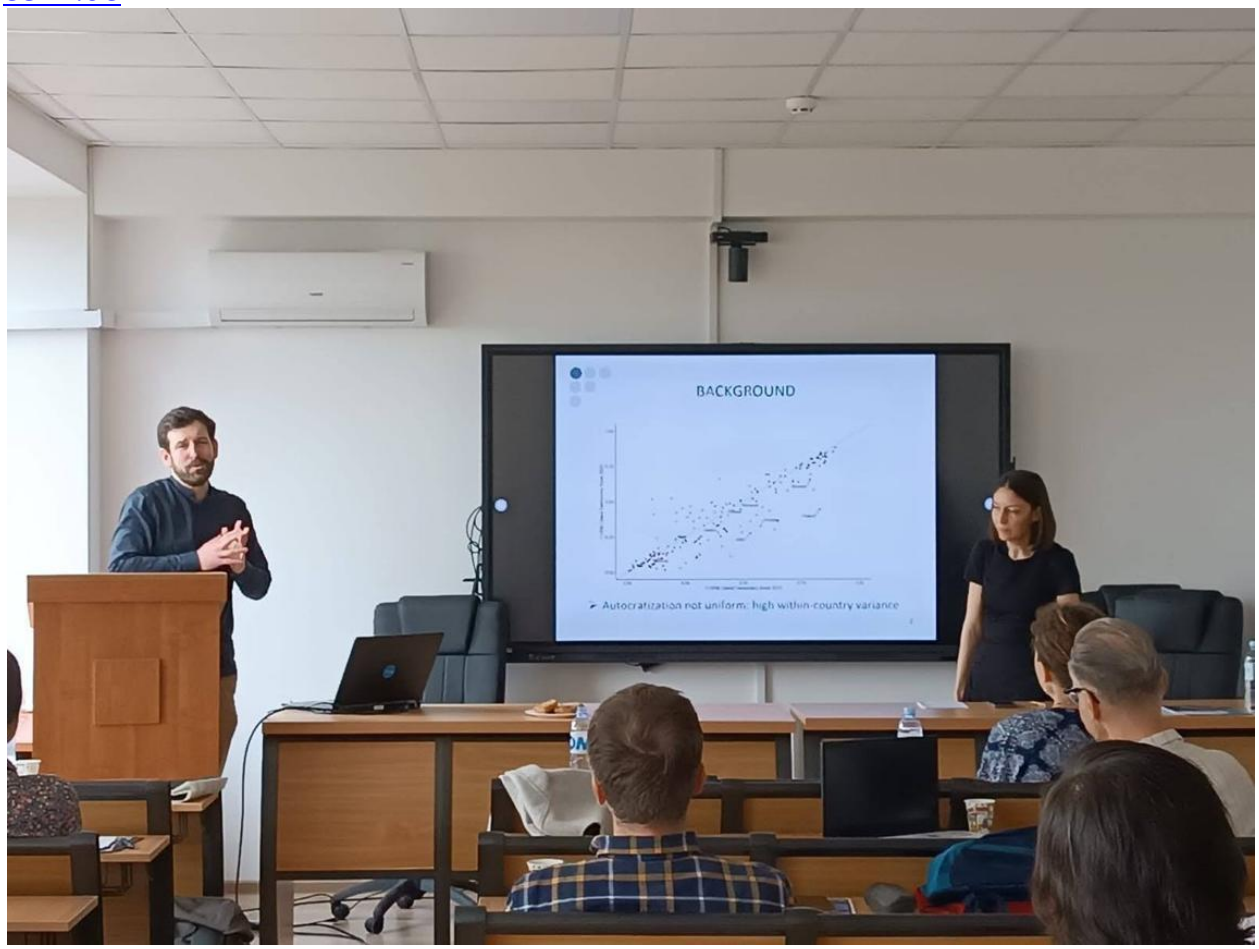
ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਪੁਰਾਣੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਵਿਆਉਣਾ।
- ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ।
- ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ।
- ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਰਿਫਰੈਸ਼ਰ ਕੋਰਸ ਕਰਵਾਉਣਾ।

9. ਖੋਜ ਸੰਗੋਸ਼ਠੀ (Research Colloquium)

[ECMI Researchers Present at International Colloquium in Chișinău - European Centre for Minority Issues (ECMI)]
[ecmi.de]

ਖੋਜ ਸੰਗੋਸ਼ਠੀ ਇੱਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ, ਖੋਜਕਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਆਪਣੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਵਿਧੀਆਂ, ਨਤੀਜਿਆਂ ਅਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਖੋਜ ਪੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ।
- ਖੋਜ ਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ।
- ਖੋਜ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ।
- ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ।
- ਨਵੀਆਂ ਖੋਜ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਘੱਟ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ

ਰਣਨੀਤੀ	ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼
ਵਰਕਸ਼ਾਪ	ਵਿਹਾਰਕ ਹੁਨਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ
ਸੈਮੀਨਾਰ	ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਚਰਚਾ
ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ	ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ
ਪੈਨਲ ਚਰਚਾ	ਮਾਹਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ
ਕਾਨਫਰੰਸ	ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਖੋਜ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ
ਸਵੈ-ਅਧਿਐਨ	ਆਪਣੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ
ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਲੈਕਚਰ	ਬਾਹਰੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣਾ
ਰਿਫਰੈਸ਼ਰ ਕੋਰਸ	ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਵਿਆਉਣਾ
ਖੋਜ ਸੰਗੋਸ਼ਠੀ	ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ

ਸਿੱਟਾ (Conclusion)

ਨਿਰੰਤਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ, ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ, ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ, ਪੈਨਲ ਚਰਚਾਵਾਂ, ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਸਵੈ-ਅਧਿਐਨ, ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਲੈਕਚਰ, ਰਿਫਰੈਸ਼ਰ ਕੋਰਸ ਅਤੇ ਖੋਜ ਸੰਗੋਸ਼ਠੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਅਧਿਆਪਕ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਖੁਦ ਵੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸਿੱਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਸਿੱਖਿਆ (In-Service Education) ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ

ਭੂਮਿਕਾ (Introduction)

ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ, ਹੁਨਰਾਂ, ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ, ਤਕਨੀਕਾਂ, ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਬਦਲਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ:

1. ਸੰਸਥਾਗਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (Institutional Programmes)

ਸੰਸਥਾਗਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਹ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹਨ ਜੋ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼:

1. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
2. ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
3. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਅਧਿਆਪਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।
4. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ।
5. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਟੀਮ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।

ਮੁੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ:

- ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
- ਪਾਠ-ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ।
- ICT ਅਤੇ ਸਮਾਰਟ ਕਲਾਸਰੂਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਖਾਉਣਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸਮਾਰਟ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਕਰਵਾਉਣਾ।

2. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ (DIET)

District Institute of Education and Training

DISTRICT INSTITUTE OF EDUCATION & TRAINING, KANTH, MORADABAD - Training Gallery
dietmoradabad.in

DIET ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

DIET ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼:

1. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣਵੱਤਾ ਭਰਪੂਰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ।
3. ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
4. ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

5. ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।

DIET ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੰਮ:

- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੀ-ਸਰਵਿਸ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
- ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਸਹਾਇਕ ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਸਥਾਨਕ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: DIET ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਬਾਲ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਅਧਿਆਪਨ ਬਾਰੇ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਵਾਉਣਾ।

3. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (NCTE)

National Council for Teacher Education

[Why shouldn't 41 TN B Ed colleges be de-recognised asks national teachers' body](thehansindia.com)

NCTE ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1993 ਦੇ NCTE ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ 1995 ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

NCTE ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼:

1. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ।
3. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
4. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ।
5. ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।

NCTE ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੰਮ:

- ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਮਿਆਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ।
- ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਮਾਪਦੰਡ ਤੈਅ ਕਰਨਾ।
- ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣਾ।
- ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ।
- ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: B.Ed. ਅਤੇ D.El.Ed. ਵਰਗੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਕੋਰਸਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ।

4. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (NCERT)

National Council of Educational Research and Training

NCERT’s Holistic Progress Card to assess a student as Stream, Mountain and Sky - Times of India

timesofindia.indiatimes.com

NCERT ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1961 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

NCERT ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼:

1. ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
3. ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।
4. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
5. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਾ।

NCERT ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੰਮ:

- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ ਕਰਵਾਉਣਾ।

- ICT ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: NCERT ਵੱਲੋਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ।

5. ਰਾਜ ਸਿੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (SCERT)

State Council of Educational Research and Training

SCERT Delhi opens 2025-26 applications for diploma in education | EdexLive
edexlive.com

SCERT ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ, ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

SCERT ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼:

1. ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਧਾਉਣਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ।
3. ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।

4. ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।
5. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ।

SCERT ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੰਮ:

- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ।
- DIET ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਰਾਜ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਣਾ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਅਧਿਆਪਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਉਣਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ SCERT ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ।

6. ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਟਾਫ ਕਾਲਜ (Academic Staff College)

Prof. Gurmeet Singh, Vice-Chancellor, Pondicherry University inaugurated the Refresher Course on “Effective Teaching Skills” organised by UGC-HRDC on 22.02.2023. As part of the event, Prof. Gurmeet Singh released the UGC-HRDC Newsletter. – Pondicherry University
pondiuni.edu.in

ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਟਾਫ ਕਾਲਜ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ।

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ UGC ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ Human Resource Development Centres (HRDCs) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼:

1. ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਖੋਜ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
3. ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
4. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਅਧਿਆਪਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
5. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤੌਰ ਤੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ।

ਮੁੱਖ ਕੰਮ:

- Faculty Induction Programmes ਕਰਵਾਉਣਾ।
- Refresher Courses ਕਰਵਾਉਣਾ।
- Orientation Programmes ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸੈਮੀਨਾਰ ਅਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਖੋਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
- ICT ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਅਧਿਆਪਨ ਬਾਰੇ Refresher Course ਕਰਵਾਉਣਾ।

7. ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ (HRD Department)

Human Resource Development Department

SCERT Builds Core Team for Foundational Learning Reforms

sentinelassam.com

ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨ, ਹੁਨਰਾਂ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵਿਭਾਗ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼:

1. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ।
3. ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਧਾਉਣਾ।
4. ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
5. ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਲਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।

ਮੁੱਖ ਕੰਮ:

- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਫੰਡ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣਾ।
- ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਹੁਨਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ (NEP 2020) ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਉਣਾ।

8. ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ (Extension Department)

[Junior College Teachers' Federation Urges Government To Retain Offline Admissions In Rural Maharashtra
freepressjournal.in]

ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਅਸਲ ਲੋੜਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼:

1. ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
3. ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।
4. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ।
5. ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।

ਮੁੱਖ ਕੰਮ:

- ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਕੈਂਪ ਲਗਾਉਣਾ।
- ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਬਾਲਗ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਖਰਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲਾਉਣਾ।
- ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਰਕ ਕਰਵਾਉਣਾ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
- ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਵਧਾਉਣਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਕਿਸੇ ਕਾਲਜ ਦਾ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਕੈਂਪ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ

ਏਜੰਸੀ	ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਦਾ ਖੇਤਰ
Institutional Programmes	ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ
DIET	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਦੀ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ
NCTE	ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰ ਅਤੇ ਨਿਯਮ
NCERT	ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ
SCERT	ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ
Academic Staff College	ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ
HRD Department	ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ
Extension Department	ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ

ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

1. ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ: ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
2. ਅਧਿਆਪਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ: ਅਧਿਆਪਕ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਧਿਆਪਨ ਤਰੀਕੇ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।
3. ਤਕਨੀਕੀ ਗਿਆਨ: ਅਧਿਆਪਕ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਸਮਾਰਟ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ICT ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।
4. ਖੋਜ ਦੀ ਯੋਗਤਾ: ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।
5. ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ: ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ।

6. ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ: ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਭਰਪੂਰ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
7. ਨਵੇਂ ਬਦਲਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੂ: ਅਧਿਆਪਕ ਨਵੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਲਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਟਾ (Conclusion)

ਸੇਵਾ-ਕਾਲੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। DIET, NCTE, NCERT, SCERT, ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਟਾਫ ਕਾਲਜ, HRD ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਵਰਗੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵਾਂ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਅਧਿਆਪਕ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿੱਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ (Teacher Education)

(ਓ) ਅਧਿਆਪਨ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ੇ ਵਜੋਂ (Teaching as a Profession), ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਨੈਤਿਕਤਾ (Professional Ethics), ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ (Teacher Accountability) ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਮੁਲਾਂਕਣ (Performance Appraisal)

1. ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਪੇਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਸੰਕਲਪ (Concept of Teaching as a Profession)

ਅਰਥ:

ਅਧਿਆਪਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪੇਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ, ਹੁਨਰ, ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਨ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਤਾਬੀ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ, ਚਰਿੱਤਰ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ਾ ਇਸ ਲਈ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਖਲਾਈ, ਹੁਨਰ, ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

1. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2. ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਿਖਲਾਈ: ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨ ਲਈ B.Ed., D.El.Ed. ਵਰਗੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

3. ਸੇਵਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ: ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨਾ ਹੈ।

4. ਨੈਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

5. ਲਗਾਤਾਰ ਸਿੱਖਿਆ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ, ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

6. ਸਮਾਜਿਕ ਮਹੱਤਵ: ਅਧਿਆਪਕ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ, ਚੰਗੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਇੱਕ ਗਣਿਤ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਰਫ਼ ਗਣਿਤ ਦੇ ਸੂਤਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਉਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੋਚ, ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

2. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਨੈਤਿਕਤਾ (Professional Ethics of Teachers)

ਅਰਥ:

ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਨੈਤਿਕਤਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਹ ਨੈਤਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੌਰਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ:

1. ਇਮਾਨਦਾਰੀ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

2. ਨਿਰਪੱਖਤਾ: ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤ, ਧਰਮ, ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਸਮੇਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਕੂਲ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਕਲਾਸਾਂ ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

4. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ: ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

5. ਗੁਪਤਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ: ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਲੋੜ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

6. ਲਗਾਤਾਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

7. ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਹਾਰ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਚੰਗੀ ਮਿਸਾਲ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

8. ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

9. ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਾਤਾਵਰਨ: ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਡਰ-ਰਹਿਤ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰਪੂਰਨ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

10. ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ: ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਮਾਨਤਾ, ਸਦਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਅੰਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ (Teacher Accountability)

ਅਰਥ:

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ, ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਹੋਵੇ।

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤਰ:

1. ਅਧਿਆਪਨ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ: ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ।

2. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ: ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ।

3. ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ: ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।

4. ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ: ਸਕੂਲ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ।

5. ਮਾਪਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ: ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣੀ।

6. ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ: ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਾ।

7. ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ: ਆਪਣੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ।

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ:

- ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
- ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕਲਾਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਕੇ ਵਾਧੂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

4. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ-ਮੁਲਾਂਕਣ (Performance Appraisal of Teachers)

ਅਰਥ:

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਕੰਮ, ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ, ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਗਿਆਨ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਵਿਵਸਥਿਤ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਕਾਰਜ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼:

1. ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ।
2. ਅਧਿਆਪਕ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ।
3. ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ।
4. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
5. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣਾ।
6. ਸਕੂਲ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣਾ।

ਕਾਰਜ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ:

- ਕਲਾਸਰੂਮ ਨਿਰੀਖਣ: ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜਾਂ ਨਿਰੀਖਕ ਵੱਲੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ: ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ।
- ਸਵੈ-ਮੁਲਾਂਕਣ: ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦਾ ਖੁਦ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ।
- ਪੋਰਟਫੋਲੀਓ: ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਪਾਠ-ਯੋਜਨਾਵਾਂ, ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣਾ।
- ਸਹਿਕਰਮੀ ਮੁਲਾਂਕਣ: ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਹਿਯੋਗੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ।
- ਫੀਡਬੈਕ: ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਤੋਂ ਸੁਝਾਅ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵੱਲੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਕਲਾਸ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਕਿ ਉਹ ICT ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਅ) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (Selection, Appointment and Induction Programmes for Teachers)

1. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ (Selection of Teachers)

ਅਰਥ:

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਯੋਗ, ਹੁਨਰਮੰਦ ਅਤੇ ਕਾਬਲ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੜਾਅ:

1. ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ: ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2. ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ: ਅਹੁਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

3. ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ: ਯੋਗ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

4. ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ: ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ, ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

5. ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ: ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸੰਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

6. ਇੰਟਰਵਿਊ: ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ, ਸੰਚਾਰ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

7. ਡੈਮੋ ਲੈਕਚਰ: ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਅਧਿਆਪਨ ਯੋਗਤਾ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕੇ।

8. ਅੰਤਿਮ ਚੋਣ: ਸਾਰੇ ਪੜਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚੋਣ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਾਪਦੰਡ:

- ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ।
- ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਿਖਲਾਈ।
- ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਗਿਆਨ।
- ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ।
- ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਤਜਰਬਾ।
- ਨੈਤਿਕ ਗੁਣ ਅਤੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ।
- ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ।

2. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ (Appointment of Teachers)

ਅਰਥ:

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਚੁਣੇ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ:

1. ਚੋਣ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ: ਚੁਣੇ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਰਿਟ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2. ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ: ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

3. ਮੈਡੀਕਲ ਜਾਂਚ: ਜਿੱਥੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਸਿਹਤ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

4. ਨਿਯੁਕਤੀ ਪੱਤਰ: ਸਫਲ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

5. ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ: ਤਨਖਾਹ, ਕੰਮ ਦੇ ਘੰਟੇ, ਛੁੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

6. ਕਾਰਜਭਾਰ ਸੰਭਾਲਣਾ: ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ।

7. ਪ੍ਰੋਬੇਸ਼ਨ ਪੀਰੀਅਡ: ਕੁਝ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਖ-ਕਾਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਚੰਗੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ:

- ਯੋਗ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ।
- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਸਕੂਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

3. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (Induction Programmes for Teachers)

:: KLE Society's School Soundatti ::
Mentors for New Teachers Found to Boost Student Achievement—by a Lot
Sant Nagpal Public School

ਅਰਥ:

ਇੰਡਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਜੋ ਨਵੇਂ ਨਿਯੁਕਤ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ, ਨਿਯਮਾਂ, ਨੀਤੀਆਂ, ਪਾਠਕ੍ਰਮ, ਅਧਿਆਪਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇੰਡਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼:

1. ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ।
2. ਸਕੂਲ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
3. ਅਧਿਆਪਕ ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ।
4. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਯੋਜਨਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।
5. ਅਧਿਆਪਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ICT ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਖਾਉਣਾ।
6. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ।
7. ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਾਉਣਾ।

ਇੰਡਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ:

- ਸਕੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਤੇ ਸਟਾਫ਼ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ।
- ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਲੈਬ ਅਤੇ ਖੇਡ ਮੈਦਾਨ ਦਾ ਦੌਰਾ।
- ਸਕੂਲ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ।
- ਪਾਠ-ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ।
- ਕਲਾਸਰੂਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ।
- ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੋਂ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ।
- ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ।

ਇੰਡਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਮਹੱਤਵ:

1. ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਢਲਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
2. ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
3. ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਟਾਫ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਵਧਦਾ ਹੈ।

4. ਅਧਿਆਪਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
5. ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ, ਹਾਜ਼ਰੀ ਰਜਿਸਟਰ, ਪਾਠਕ੍ਰਮ, ਮਿਡ-ਡੇ ਮੀਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ਏ) ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਨ (Assessment and Evaluation in Teacher Education Programme)

1. ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਅਰਥ (Meaning of Assessment)

ਮੁਲਾਂਕਣ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਗਿਆਨ, ਹੁਨਰਾਂ, ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਕਿੰਨਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਤਿਆਰ ਹੈ।

ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

- ਇਹ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ।
- ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਿਕ ਦੋਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

2. ਨਿਰਧਾਰਨ ਦਾ ਅਰਥ (Meaning of Evaluation)

ਨਿਰਧਾਰਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਾਂ ਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਉਦੇਸ਼ ਕਿੰਨੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਨ: B.Ed. ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਨ ਅਭਿਆਸ ਦੌਰਾਨ 80 ਵਿੱਚੋਂ 65 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

3. ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ

ਮੁਲਾਂਕਣ (Assessment)	ਨਿਰਧਾਰਨ (Evaluation)
ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ।	ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ।
ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।	ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।	ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ ਜਾਂ ਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।
ਇਸ ਵਿੱਚ ਫੀਡਬੈਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।	ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਡ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ।

4. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

1. ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ।
2. ਅਧਿਆਪਨ ਹੁਨਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
3. ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਿਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ।
4. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ।
5. ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
6. ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
7. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ।

5. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

1. ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਮੁਲਾਂਕਣ (Diagnostic Assessment)

ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: B.Ed. ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ।

2. ਨਿਰੰਤਰ ਮੁਲਾਂਕਣ (Formative Assessment)

ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੌਰਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ:

- ਕਲਾਸ ਟੈਸਟ।
- ਅਸਾਈਨਮੈਂਟ।
- ਗਰੁੱਪ ਚਰਚਾ।
- ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ।
- ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ।

3. ਸਮਾਪਤੀ ਮੁਲਾਂਕਣ (Summative Assessment)

ਇਹ ਕਿਸੇ ਕੋਰਸ ਜਾਂ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: B.Ed. ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਂ ਸਮੈਸਟਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ।

4. ਸਵੈ-ਮੁਲਾਂਕਣ (Self-Assessment)

ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਕੰਮ, ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਖੁਦ ਜਾਂਚ ਕਰਦਾ ਹੈ।

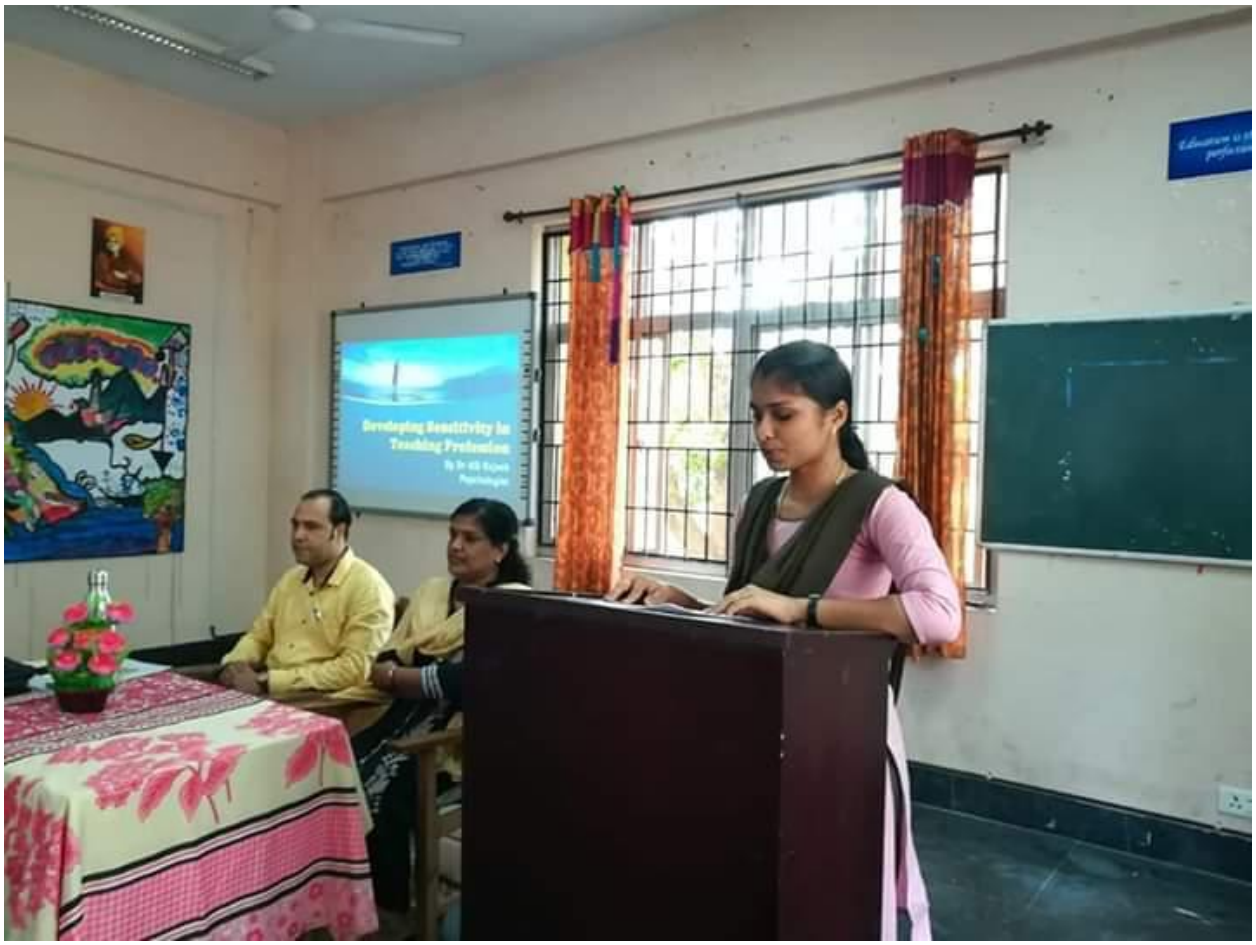
ਉਦਾਹਰਨ: ਅਧਿਆਪਨ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਾਠ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਇਆ।

5. ਸਹਿਕਰਮੀ ਮੁਲਾਂਕਣ (Peer Assessment)

ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਦੂਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

6. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ

Top Best Bachelor of Physiotherapy Colleges in Ghaziabad, Delhi NCR | IAMR
Official Website of Kannur University
Tara College of Education | Best B.Ed | D.EL.ED College in Begusarai Bihar

1. ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ: ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ।

2. ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆ: ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ।

3. ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਕੰਮ: ਅਧਿਆਪਨ ਅਭਿਆਸ, ਪਾਠ-ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਕਲਾਸਰੂਮ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ।

4. ਪੋਰਟਫੋਲੀਓ: ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਅਸਾਈਨਮੈਂਟ, ਪਾਠ-ਯੋਜਨਾਵਾਂ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣਾ।

5. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਰਕ: ਕਿਸੇ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਖੋਜ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣਾ।

6. ਇੰਟਰਨਸ਼ਿਪ: ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਕਰਵਾਕੇ ਵਿਹਾਰਕ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ।

7. ਨਿਰੀਖਣ: ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨਾ।

8. ਸੈਮੀਨਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ: ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ, ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ।

7. ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਗਿਆਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ ਬਣਦਾ ਹੈ।
- ਅਧਿਆਪਨ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਦਾ ਹੈ।
- ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਅਧਿਆਪਕ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

8. ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

1. ਵੈਧਤਾ (Validity): ਮੁਲਾਂਕਣ ਉਹੀ ਯੋਗਤਾ ਮਾਪੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੋਵੇ।
2. ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ (Reliability): ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਸਥਿਰ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਹੋਣ।
3. ਨਿਰਪੱਖਤਾ (Objectivity): ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।
4. ਵਿਆਪਕਤਾ (Comprehensiveness): ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਗਿਆਨ, ਹੁਨਰਾਂ ਅਤੇ ਰਵੱਈਏ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹੋਵੇ।
5. ਨਿਰੰਤਰਤਾ (Continuity): ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
6. ਸੁਧਾਰਾਤਮਕਤਾ (Improvement-oriented): ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ਼ ਅੰਕ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਮੁੱਚਾ ਸਾਰ (Conclusion)

ਅਧਿਆਪਨ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪੇਸ਼ਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਫਲ ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨੈਤਿਕਤਾ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੰਡਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਯੋਗ ਅਧਿਆਪਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।